

Plan

Întroducere

- 1. Generalități cu privire la contractele și elementele sale**
- 2. Diviziunea contractelor în Dreptul Roman**
- 3. Felurile de contracte**

Încheiere

Întroducere

Asa cum grecii au fost considerati un popor de filosofi , tot astfel si romanii au fost considerati un popor de juristi .Este si normal ca primele definitii ale dreptului sa fie de origine romana.

Principiile fundamentale ale dreptului sunt transmise de catre Ulpian:«Juris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere suum cuique trtribuere» (principiile dreptului sunt acestea: a trai in mod onorabil , a nu vatama pe altul , a da fiecaruia ce este al sau) . In acest text dreptul se confunda cu morala. Tot astfel si una din primele definitii ale dreptului, transmisa de Celsus, se face referire la morala: «Jus est ars boni et aequi»(dreptul este arta binelui si a echitabilului) . În acea perioada dreptul avea ca scop realizarea binelui moral, azi insa ne sunt prezentate definitii mai complexe ale notiunii de drept.

Astfel cum spunea Ulpian dreptul privat este acela care se referă la binele fiecaruia adica a persoanelor fizice și a relațiilor dintre ele.

CAPITOLUL I

GENERALITĂȚI CU PRIVIRE LA CONTRACT ȘI ELEMENTELE SALE

Principalul izvor al obligațiilor, contractul, reprezintă acordul de voință între două sau mai multe persoane în scopul de a produce efecte juridice. În dreptul roman elementele esențiale ale contractului, elemente fără de care un contract nu putea fi valabil erau: capacitatea, consimțământul și obiectul¹.

A) **CAPACITATEA** reprezintă aptitudinea unei persoane de a avea drepturi și a-și asuma obligații.

Aveau deplină capacitate de a încheia contracte cetățenii romani sui juris. În cazul altor persoane capacitatea de a încheia contracte lipsea sau era limitată. Astfel, în dreptul vechi erau incapabili de drept, deci lipsiți total de capacitate de folosința sclavii, peregrinii și fiii de familie. În dreptul clasic s-a admis că sclavul se poate obliga natural, că peregrinii pot încheia acte conform dreptului ginților și chiar conform dreptului civil dacă au deținut jus commercii. La sfârșitul Republicii fiii de familie au obținut dreptul de a se obliga civil.

¹ Teodor Sâmbrian, Drept privat roman, Reprografia Universității din Craiova 1993, pag.122 și următ

Incapabili, de fapt, deci lipsiți de capacitate de exercițiu erau alienații mintal, infantes, minorii de 25 de ani, risipitorii și femeile sub tutelă, care, puteau deveni creditoare dar nu puteau deveni debitoare decât cu auctoritas a tutorilor.²

B) **CONSIMȚĂMÂNTUL** reprezintă acordul de voință al părților unui contract. O singură voință nu este suficientă pentru încheierea unui contract, căci oferta nu obligă pe cel care a făcut-o, ea putând fi retrasă până la acceptarea de către cealaltă parte. Existau însă trei cazuri în care actul unilateral de voință produce efecte juridice: când era vorba de "votum" adică promisiunea făcută unui zeu, în cazul în care promisiunea era făcută unei cetăți și în cazul în care era vorba de promisiunea unei recompense făcută de către un stăpân de sclavi celui care îl va aduce pe sclavul fugit.

Consimțământul pentru a fi valabil trebuia să fie serios, să nu fi fost dat în glumă (jocandi causa) sau în împrejurări din care rezultă neîndoielnic lipsa intenției de a se obliga.

Pentru a fi valabil consimțământul nu trebuia să fie viciat. Viciile de consimțământ în dreptul roman sunt: eroarea, teama dolul și leziunea.

a) **EROAREA** (error) constă într-o reprezentare greșită a realității în momentul încheierii actului juridic. Nu orice eroare constituie un viciu de consimțământ ci doar cea care alterează voința exprimată la încheierea contractului, astfel că respectivul contract este lovit de nulitate. Constituie deci viciu de consimțământ următoarele cazuri de eroare:

² E.Giffard, Petits Précis de droit romain, Librairie Dalloz, Paris 1938, p.171

- error in negotio - constă în eroarea asupra naturii juridice a actului încheiat. Spre exemplu o parte crede că face o vânzare iar cealaltă parte crede că face un depozit.

- error in corpore - constă în eroarea asupra identității obiectului contractului. Spre exemplu o parte crede că vinde un fond iar cealaltă parte crede că cumpără un sclav.

- error in substantia (in materia) - constă în eroarea asupra calității esențiale a lucrului ce privește substanța materială sau intelectuală a lucrului care constituie obiectul contractului. Spre exemplu se vând sfeșnice din aramă în loc de sfeșnice de aur.

- error in personam - este eroarea asupra identității persoanei cu care se contractează, fie că persoana respectivă are calitatea de creditor fie de debitor. Spre exemplu se tratează cu Maevius crezând că se tratează cu Titius. Tot în această categorie de eroare intră și "error in sexu", de exemplu Titius vinde o sclavă lui Seius, iar acesta crede că a cumpărat un sclav.

- error in quantitate este eroarea asupra cuantumului, atunci când acesta este un element esențial al contractului. De exemplu vânzătorul crede că este vorba de o sumă de bani mai mare în timp ce cumpărătorul de o sumă de bani mai mică și nu se înțeleg să se plătească sau, după caz, să se restituie diferența de preț

b) **TEAMA** (Metus) reprezintă violența psihică creată prin amenințarea unei persoane cu un rău de natură să o determine să încheie un contract, pe care în lipsa amenințării nu l-ar fi încheiat. Pentru ca teama să constituie viciu de consimțământ, trebuia să îndeplinească următoarele condiții: să existe în momentul încheierii contractului (metus praesens), să fie suficient de puternică să nu poată fi înlăturată și să fie nelegitimă. Victima violenței avea la dispoziție în apărarea sa fie o acțiune în vederea

anulării contractului (*actio metus causa*) fie o excepție prin care se paraliza acțiunea reclamantului (*exceptio metus causa*) Acțiunea și excepția *metus causa* putea fi intentată nu numai împotriva autorului violenței și a moștenitorilor săi, dar și împotriva terților care au tras foloase de pe urma contractului al cărui consimțământ fusese viciat.

c) **DOLUL** (*Dolus*) reprezintă totalitatea manoperelor viclene pe care una din părți le utilizează pentru a o determina pe cealaltă parte să încheie contractul, pe care, în lipsa acestor manopere, nu l-ar fi încheiat. Victima dolului se putea apăra printr-o "*actio de dolo*" când contractul fusese executat și printr-o "*exceptio doli*" când contractul nu fusese executat.

d) **LEZIUNEA** ca viciu de consimțământ intervenea când o persoană trata printr-un contract o afacere în condiții economice vădit dezavantajoase pentru ea suferind astfel o leziune. Această persoană trebuia să fie impuber sau minor de 25 de ani, iar dacă încheia un contract în astfel de condiții beneficia de *restitutio in integrum ob aetatem*.

e) **OBIECTUL**, un alt element esențial al contractului îl reprezintă prestația la care se obligă debitorul față de creditor. El trebuie să îndeplinească cumulativ următoarele condiții: să fie posibil din punct de vedere fizic și juridic, să fie licit, suficient determinat și să prezinte interes pentru creditor.

CAUZA. Chiar dacă în dreptul roman nu s-a făcut din cauză un element esențial al contractului, unii autori fac precizări cu privire la aceasta³

Cauza în dreptul roman are sensuri multiple:

³ E.Giffard, *Petits Précis de droit romain*, Librairie Dalloz, Paris 1938, p.173 și

următoarea

1) fundamentul juridic al unui act sau sursa unui drept (de exemplu sursa unei obligații ca în expresia *ex variae causarum figuris*).

2) motivul care îndeamnă o persoană să facă un act (*causa impulsiva*). Spre exemplu "eu vă fac o *datio* pentru că voi mi-ați făcut un serviciu" (*causa praeterita*) sau "pentru că voi îmi veți face un serviciu" (*causa futura*).

3) cauza determinantă a actelor, scopul esențial pentru care debitorul propune să se angajeze. Spre exemplu, eu fac o *spondeo* pentru o cauză de preț (*credendi causa*) sau pentru a realiza o donație (*donandi causa*) etc.

În dreptul roman, stipulația era un contract abstract și el rămânea valabil chiar dacă scopul pentru care a fost făcută nu era atins.

Trebuie făcută precizarea că în dreptul roman deși cauza nu ne apare ca un element esențial al contractului, ea nu putea fi ilicită sau imorală. Spre exemplu nu se putea încheia o stipulație pentru a comite un delict. Pentru cauză imorală sau ilicită jurisprudența acorda o "*condictio ob turpem causam*".

Spre deosebire de elementele esențiale, cele accidentale pot lipsi dintr-un contract fără a afecta prin aceasta valabilitatea contractului.

TERMENUL (*dies*) este un eveniment viitor și sigur în ceea ce privește producerea sa, de care depinde exigibilitatea sau stingerea unei obligații.

Termenul poate fi suspensiv, extinctiv, cert sau incert.

Termenul este suspensiv (*dies a quo*) când privește exigibilitatea creanței, adică suspendă sau amână executarea creanței. Obligația debitorului ia naștere în momentul încheierii contractului dar executarea ei nu se va putea cere decât după îndeplinirea termenului. Termenul suspensiv are două efecte : primul efect privește cazul în care creditorul cere

executarea obligației înainte de împlinirea termenului - în acest caz creditorul comite o "plus petitio", care are drept efect respingerea acțiunii și stingerea definitivă a dreptului său; cel de-al doilea efect se referă la cazul în care debitorul plătește sau își execută obligația înainte de împlinirea termenului - în acest caz plata se consideră valabilă și nu o plată nedatorată.

Termenul este extinctiv (*dies ad quem*) când afectează durata obligației, împlinirea acestuia producând stingerea obligației.

Termenul este cert (*dies certus*) când este fixat printr-o dată calendaristică sau printr-o dată fixată la capătul unei perioade al cărui punct de plecare este cunoscut.

Termenul incert constă într-un eveniment sigur dar a cărui dată de realizare nu se cunoaște (de exemplu moartea creditorului într-un contract de rentă viageră).

CONDIȚIA (*condictio*) este un eveniment viitor și nesigur de care depinde nașterea sau stingerea obligației deci însăși existența obligației.

Condiția poate fi suspensivă și rezolutorie (extinctivă).

Condiția suspensivă este acea condiție de a cărei îndeplinire depinde nașterea obligației. Spre exemplu Primus se obligă să plătească lui Secundus 100 sesterți dacă corabia va sosi din Asia, în perioada în care nu se știe dacă se va realiza condiția se consideră că încă nu există obligația. Creditorul nu putea cere executarea obligației dar dacă debitorul a plătit din eroare poate cere restituirea prestației pentru că a efectuat o plată nedatorată.

Condiția rezolutorie este condiția de a cărei îndeplinire depinde stingerea unei obligații. Spre exemplu Seius vinde lui Titius moșia Corneliană; dacă până la sfârșitul lunii viitoare Titius nu va plăti prețul vânzarea va fi desființată. Deci în concepția romanilor în acest caz existau două convenții: una pură și simplă (încheierea vânzării) și un pact ce are ca

obiect desființarea primei convenții dacă se va îndeplini condiția numit pact comisor.

Efectele condiției rezolutorii sunt:

a) pendente conditione - în perioada în care nu se știe dacă se va realiza condiția, cumpărătorul este proprietarul lucrului și în cazul pierii fortuite a lucrului suportă riscul conform principiului "res perit domino";

b) dacă nu s-a îndeplinit condiția, cumpărătorul își vede consolidat dreptul său de proprietate din momentul încheierii contractului;

c) dacă s-a îndeplinit condiția, obligația sau convenția este desființată cu efect retroactiv.

CAPITOLUL II

DIVIZIUNEA CONTRACTELOR ÎN DREPTUL ROMAN.

În dreptul roman, sistemul contractelor a fost de o claritate cu adevărat clasică.

După cum ne spune Gaius în *Institutiuni* III.89 obligațiile care se nasc din contracte se realizează sau *verbis* sau *re* sau *litteris* sau *consensu*.

Autorii moderni clasifică contractele romane în contracte formale (*solemne*) și neformale.

Pentru a observa mai bine modul de formare, locul și rolul contractelor *solemne* în sistemul contractelor la romani vom face o scurtă analiză a acestor contracte.

CONTRACTELE FORMALE (SOLEMNE) sunt contracte pentru a căror realizare este necesară îndeplinirea anumitor formalități cerute "*ad validitatem*" sau "*ad solemnitatem*", adică pentru validitatea contractului.

Contractele formale sunt contracte de drept strict (*stricti juris*), ceea ce presupune că sunt guvernate de principiul interpretării literale, adică în soluționarea litigiilor izvorâte din astfel de contracte judecătorul trebuie să respecte numai termenii formulei, respectiv instrucțiunile transmise de pretor, voința părților fiind irelevantă.

Romanii au cunoscut următoarele contracte formale: *nexum*, contractul verbal și contractul literal.

NEXUM-ul, socotit a fi cel mai vechi contract era un contract⁴ în formă autentică întrucât se încheia în fața magistratului. Inițial a fost un contract de împrumut realizat "per aes et libram" având ca obiect o sumă de bani sau lucruri care se cântăreau. Ulterior a fost extins și la alte lucruri, cântărirea devenind fictivă, iar nexum-ul a ajuns un mod general de contractare a obligațiilor.

CONTRACTUL VERBAL. Până la sfârșitul secolului II înainte de Cristos acordul de voință trebuia îmbrăcat într-o formă care să aibă puterea de a-l transforma într-un contract obligatoriu. Această formă, pare să fi fost în timpurile arhaice jurământul. Deci, convenția părților a fost transformată în contract obligatoriu prin **JUS JURANDUM** (în acest sens se exprimă Cicero în opera sa "De officiis" și Dionis din Halicarnas care a fost contemporan cu Cicero).

Mai târziu, acest jurământ a fost transformat în forma contractuală *verbis*, unde ca și la jurământul religios găsim un dialog solemn (senatusconsultul de *Bacanalibus* din 186 a.Chr. face deosebirea între jurământul religios și noua formă de contractare *verbis*).

După cum se exprimă Gaius III.92 "obligațiunile *verbis* se încheie solemn printr-o întrebare și un răspuns".

Prin *verba* erau ridicate la rangul de contracte toate convențiile, atât cele care aveau ca obiect o prestație dare cât și cele care aveau ca obiect o prestație *facere* (*non facere*).

⁴ Cu privire la nexum în dreptul roman există controverse între diverșii autori datorită informațiilor fragmentare parvenite

Sunt contracte verbale: *sponsio* religioasă și laică, *stipulația*, *dotisdictio* (promisiunea de dotă) și *jusjurandum liberti* (jurământul dezrobitului).

Alături de *nexum* și contractele verbale în cadrul categoriei contractelor formaliste, romanii includeau și contractul literal.

CONTRACTUL literal se încheia prin anumite formalități scrise, făcute într-un registru numit *Codex accepti et expensi* pe care fiecare pater familias îl avea și în care acesta trecea veniturile și cheltuielile gospodăriei sale.

Contractele formale (solemne) prezentau anumite inconveniente: solemnitate excesivă, obligativitatea prezentei părților⁵, încheierea acestora numai între cetățenii romani⁶.

Astfel, mulțumită intervenției pretorului au apărut unele contracte NEFORMALE pe care le putem clasifica în contracte reale, consensuale și nenumite.

CONTRACTELE REALE sunt: *mutuum*, *fiducia*, *comodatum*, *depozitul* și *gajul*.

Pentru ca unul din aceste contracte să ia naștere nu a mai fost nevoie ca acordul de voință al părților să fie îmbrăcat după tipicul solemnității *verbis*. Acordul de voință trebuia să fie însoțit de prestația creditorului, adică de *res*, de unde vine și denumirea contractelor reale.

Aceste contracte au reprezentat un progres în raport cu contractele formale. Ele au apărut pe la sfârșitul epocii vechi și începutul epocii clasice.

CONTRACTELE CONSENSULAE sunt: vânzarea, locația, societatea și mandatul.

⁵ Se pare că forma contractuală *litteris* se putea încheia și *inter absentes*

⁶ Peregrinii puteau contracta *litteris* în formele *chirographum* și *sygraphae*. De asemenea *stipulația* era accesibilă și peregrinilor

Pentru a se putea încheia un astfel de contract, simplul acord de voință a fost considerat suficient. La aceste contracte lipsesc nu numai vorbele solemne ci lipsește chiar acea res, prestația uneia din părți de la categoria contractelor reale.

În cea de-a treia categorie a contractelor neformale și anume cea a **CONTRACTELOR NENUMITE** sunt incluse contractele care spre deosebire de cele reale sau de cele consensuale, nu au nume juridic deși satisfac trebuințe economice care au nume schimbul, tranzacția etc.

Contractul nenumit este un acord de voință care nu a fost făcut obligatoriu prin cuvinte solemne și nici nu intră în categoriile sus amintite. Acest contract devine obligatoriu îndată ce una din părți și-a executat integral prestația sa.

În timpul lui Justinian aceste contracte au fost sistematizate în patru tipuri de contracte: *do ut des* (dau ca să-mi dai), *do ut facias* (dau ca să-mi faci), *facio ut des* (fac ca să-mi dai) și *facio ut facias* (fac ca să-mi faci). Cele mai cunoscute tipuri de contracte nenumite sunt: *permutatio* (schimbul), *precarium* (precariul), tranzacția, donația cu sarcini (*donatia sub modo*), *aestimatum* (contractul estimator).

CAPITOLUL III

NEXUM

O problemă controversată în dreptul roman îl constituie nexum despre care se cunoaște foarte puțin.

Unii autori sunt de părere că există o îndoială că ar fi existat o asemenea instituție deoarece nici un text nu ne spune că a existat un contract numit nexum⁷. Dar, susțin aceștia că există câteva texte care vorbesc despre o obligație a "nexum aes" și "nexi liberatio" și mai multe texte ce tratează despre debitori care erau nexi, deci putem fi siguri că a existat și o asemenea tranzacție per aes et libram care a redus într-un fel debitorii la un fel de sclavi.

Alți autori, socotesc nexum-ul ca fiind cel mai vechi contract, apărut în epoca foarte veche a dreptului roman, un contract solemn în formă autentică întrucât se încheia în fața magistratului. Inițial, susțin acești autori, nexum-ul a fost un contract de împrumut realizat per aes et libram având ca obiect o sumă de bani sau lucruri care se cântăreau. Ulterior acest contract a fost extins și la alte lucruri, cântărirea devenind fictivă, iar nexum-ul a ajuns un mod general de contractare a obligațiilor.

Se precizează astfel că nexum este o convenție de aservire încheiată după cum am amintit în fața magistratului, în forma unei declarații prin care creditorul afirma că munca debitorului îi este aservită pentru un număr de

⁷ Buckland, A textbook of roman law from Augustus to Justinian, Cambridge. University Press, 1932, pag.430-431.)

zile, declarație ratificată de magistrat. Deci când debitorul nu-și putea plăti o datorie născută din stipulațiune. Părțile în baza unei înțelegeri prealabile se prezentau în fața magistratului unde vorbea numai creditorul, care pronunța următoarea formulă "Afirm că serviciile acestui om îmi sunt aservite pentru suma de până la calendele lui aprilie". Față de tăcerea debitorului, magistratul ratifica declarația creditorului prin pronunțarea cuvântului addico.

Datorită funcției sale, nexum constituia o alternativă pentru debitorul insolubil, în sensul că în acest fel el putea evita consecințele executării sale silită prin manus injectio, procedeu care purta asupra persoanei și ducea, în epoca veche, în ultimă instanță la vinderea debitorului trans Tiberim. Pe de altă parte, nexum îi oferea creditorului posibilitatea de a-și procura pe această cale forța de muncă de care avea nevoie.

Nexum a apărut deci, încă din epoca foarte veche a dreptului roman ca instrument de aservire a plebeilor față de patricieni. La începuturile statului roman, în primele secole ale republicii Roma a dobândit o poziție dominantă în rândul cetățitorilor din Latium. dar se afla încă departe de apogeul dezvoltării sale, când în calitate de stăpână a lumii, a putut înrobi alte popoare pentru a-și acoperi necesarul de forță de muncă.

Patricienii, având nevoie de forță de muncă au creat nexum-ul ca o modalitate de a-i aservi în fapt pe cetățitorii săraci deși formal juridic aceștia continuau să rămână oameni liberi. Găsirea acestei soluții se impunea cu atât mai mult cu cât executarea silită a debitorilor insolubili nu rezolva criza forței de muncă întrucât, ca urmare a acesteia, debitorul (plebeul) urma a fi vândut ca sclav, dar numai în străinătate, în virtutea principiului care cerea ca cetățitorul roman să nu poată fi făcut sclav la Roma. La rândul său,

debitorul insovabil prefera să se oblige prin nexum decât să fie vândut ca sclav trans Tiberim.

Definiția lui nexus "omul liber care își angaja serviciile sale pentru suma de bani pe care o datora până când se elibera de datorie" este dată de către Varro într-una din lucrările sale.

Nexus face parte dintr-o categorie de oameni cu o condiție juridică specială (addicti), în sensul că era considerat un om liber deși în fapt era tratat ca sclav. În cadrul acestei categorii trebuie făcută distincția între nexux și iudicatus: nexux muncea în baza unei înțelegeri cu creditorul său iar iudicatus era condamnat pentru neplata datoriei și ținut 60 de zile în închisoarea personală a creditorului (carcer privatus), după care dacă totuși nu plătea urma să fie vândut ca sclav în străinătate.

Debitorul care ajungea nexus era tratat ca un sclav și era astfel ținut abuziv chiar după îndeplinirea zilelor de muncă la care se obligase.

Textele lui Titus Livius atestă că această formă de aservire a plebeilor luase o mare amploare. Aceasta arată că tratamentul barbar aplicat nexilor și faptul că cei săraci erau copleșiți de datorii au dus la adevărate răscoale generate în principal de severitatea cu care se aplica nexum. La un moment dat plebeii, relatează Titus Livius, au refuzat de a mai lupta împotriva dușmanilor externi sub motiv că preferă să fie sclavi față de străini decât să devină sclavi în propria cetate.

La Roma, datoriile ajunseseră o adevărată calamitate și astfel fenomenul exploatării plebeilor prin transformarea lor în debitori nexați se afla pe punctul de a compromite unele principii fundamentale ale regimului juridic al persoanelor. Astfel în anul 326 î.e.n. a fost dată legea Poetelia Papiria.

Titus Livius arăta că această lege a desființat pe viitor nexum și a pus astfel capăt abuzurilor cămătarilor. În lanțuri urmau să nu mai fie ținuți decât deli nvenții pana la plata datoriei care reprezenta echivalentul dreptului de razbunare al victimei.

Edictarea legii Poetelia Papiria se sprijină și pe considerente de ordin economic. Către sfârșitul sec IV î.e.n. ca urmare a victoriilor repurtate asupra etruscilor și latinilor, romanii au inaugurat epoca războaielor de expansiune în întreaga Mediterană. Astfel numărul sclavilor, proveniți din prizonieri de război a crescut considerabil nemaifiind necesară aservirea plebeilor din punct de vedere economic. De asemenea puterea politică a acestora sporise; cetatea avea interes de a avea sprijinul plebeilor pentru susținerea confruntărilor militare care o așteptau.

b) Contractele în formă verbală. O dată cu instaurarea republicii, șeful religiei -pontifus maximus nemaifiind și șeful politic al statului, contractul și-a pierdut aspectul religios. Categoria socială dominantă a renunțat la forma religioasă, dar nu a renunțat la necesitatea unor forme prin care deja religia izbutise să se impună. Aceste forme aplicate la drept au constituit formalismul laic', sistem juridic potrivit căruia voința trebuie să îmbrace o anumită haină, o anumită formă ca să producă efecte.

Înlocuirea aceasta își găsește o puternică confirmare în iusiurandum liberti, deoarece alături de jurământ s-a admis ca serviciile sclavului după dezrobire să poată fi asigurate printr-o stipulațiune între dezrobit și patron.

Contractele verbale sunt acele contracte care luau naștere prin rostirea unor cuvinte solemne. Sponsio sau stipulatio de fapt este cel mai important contract al romanilor; fapt ce explică de ce jurisconșulții se ocupă de regulile generale ale obligațiunilor contractuale atunci când se tratează despre

stipulațiune. Deci, regulile de fond elaborate de jurisconșulți pentru stipulațiune se aplică oricărui contracte nu numai acesteia.

CONTRACTUL LITERAL (LITTERIS)

Contractul litteris s-a născut în practică pe la finele Republicii și a dispărut sub imperiu. Cu toate avantajele sale, acesta nu a rezistat vremii, ci a căzut în desuetudine cu mult înainte de Justinian ai cărui comisari fac totuși greșeala de a ne vorbi în manualul de Drept Roman al sec. VI, intitulat Institutiones de o obligație literală.

Acest nefericit pasaj a fost sursa unei nesfârșite controversă. De aceea, forma contractuală litteris se impune a fi studiată în două părți: vechiul contract litteris și obligația literală sub Justinian pentru a demonstra în ce fel a existat această obligație pe timpul lui Justinian.

Caracteristica de fond a poporului roman, mai cu seamă la origine, înaintea amestecului acestuia cu alte națiuni a fost severitatea cu care acest popor și-a gestionat patrimoniul. J. Ortolan, cu privire la meticulozitatea în afaceri a romanilor afirma: "Socoteala și managementul foarte econom al patrimoniului mergea până la avariție iar spiritul juridic până la cultul procesului".

Astfel că la acest popor a devenit un obicei național - atunci când înscrisurile au fost introduse și răspândite - ca fiecare cap de familie (pater familias) să țină un registru de casă în care el consemna operațiunile sale, veniturile și beneficiile sale, cheltuielile și pierderile de orice natură. Acest registru purta numele de tabulae sau codex.

Autorii clasici mărturisesc în nenumărate rânduri despre grija cu care erau redactate aceste codex-uri, și credibilitatea care li se acorda. Austeritatea și credința primitive dădeau un caracter de sancțiune religioasă și publică acestui registru de casă, reprezentând astfel un mijloc superior de probă în instanță.

"Non conficit tabulas? imo diligentissime" spune Cicero într-o epocă deja coruptă într-o discuție în care pledează pentru Roscius, într-un proces împotriva lui Chaerea, care în instanță, neavând înscrierea făcută în tabulae accepti et expensi vrea să prezinte adversaria. Aceste adversaria erau un fel de ciorne lunare unde notele se înscriau fără ordine metodică. Însemnările din adversaria erau apoi preluate cu ordine și metodă în tabulae pentru ca acestea din urmă să fie redactate exact.

Trebuie semnalată diferența de importanță între adversaria și codex sau tabulae. Ultimele, Cicero le numește "aeternae, sanctae, quae perpetuae existimationis fidem et religionem aplectuntur". În timp ce adversaria erau lipsite de autoritate și credit juridic, tabulae formau în justiție elemente de probă demne de încredere.

b) Contractele consensuale. Originea și dezvoltarea istorică a contractelor consensuale. Un pas mai înainte pe calea eliberării de forme se face atunci când sunt create contractele consensuale, contracte care iau ființă numai prin acordul de voință al părților. Acordul de voință avea totuși un caracter formal în sensul că cei săraci trebuie să se supună condițiilor impuse de cei bogați.

Cuvântul acord de voință se folosește în cazul de față într-un dublu sens, Un prim sens, respectiv cel formal este elementul care transformă acordul de voință în contract. În al doilea sens vorbim de caracterul formal al

acordului de voință pentru a arăta că între categoria socială dominantă și cei săraci nu poate exista un acord de voință liberă.

Contractele consensuale sunt în număr de cinci, după cum urmează: vânzarea - *uenditio-emptio*, locațiunea - *locotio-conductio*, societatea - *societas*, mandatul - *mandatum*, emfiteoza - *emphyleusis*⁴

c) *Contractele nenumite*. Romanii nu cunoșteau o noțiune generică de contract, deoarece nu orice acord de voință era un tipar în care să se poată tuna voința părților cu scopul de a produce efecte juridice.

La începutul epocii clasice, un acord de voință putea produce efecte numai dacă se integra întruna din categoriile de contracte cunoscute *verbis, litteris, consensu*.

Încă din epoca proculienilor există tendința să se depășească acest cadru și să se recunoască ca valabile și alte convenții care nu intrau în categoria contractelor tip. Transformările sociale conormice, dezvoltarea comerțului, cereau ca și alte convenții să fie recunoscute ca generatoare de obligațiuni. Așa a luat naștere categoria contractelor nenumite, care a fost definitiv constituită și sistematizată de Justinian.

Contractul nenumit constituie acel contract neformal prin care se nasc obligațiuni în sarcina părților de a transmite proprietatea unui lucru sau de a face ceva, numai dacă cel puțin una din părți își execută obligațiunea. Din definiția dată rezultă și caracterele contractelor nenumite. Acestea sunt următoarele:

- a) toate contractele de acest tip au aceleași elemente;
- b) aceste contracte, cu câteva excepții nu sunt desemnate printr-o denumire specială dată fiecărui contract în parte, ci se încadrează în categoria de tipuri de contracte;

c) toate aceste -contracte au aceeași sancțiune, cu excepția lui *aestimatio -contractus aestimatam*,

Aceste contracte poartă denumirea de contracte nenumite nu pentru că nu au nume, ci pentru alte motive după cum urmează:

- pentru că ele nu fac parte din categoriile de contracte cunoscute și mai vechi, deci anterioare lor adică formale, reale, consensuale;
- pentru că nu sunt sancționate cu o acțiune care să poată determina numele contractului respectiv;
- pentru că tipul sau categoria din care face parte contractul nenumit, nu are nume.

Denumirea de contracte nenumite le este dată de comentarii posteriori, medievali. Romanii le numeau *nova negotia* - acte juridice noi, operații juridice noi, sau *contractus incerti* - contracte nedeterminate.

Elementele generale sunt cele obligatorii pentru orice convenție ce îmbracă haina unui contract după cum urmează:

- a) consimțământ;
- b) obiect;
- c) capacitate de cauză.

Elementele speciale sunt cele specifice acestor tipuri de contracte după cum urmează:

a) executarea de către una din părți a prestațiunii sale. Contractul nu va lua naștere dacă cel puțin una din părți nu va fi executat prestațiunea sa. Deci, urmează ca fiecare din părți să poată renunța la convenție, câtă vreme nici una din prestațiuni nu a fost executată.

Urmează de aici că executarea obligației de către una dintre părți coincide cu nașterea, formarea contractului. Până în acest moment avem o

simplă convenție nesancționată. Obligațiunea celeilalte părți se naște din contract, adică după executarea obligațiunii de către partea adversă.

b) bilateralitatea. În cazul contractelor nenumite, bilateralitatea reprezintă un aspect special față de celelalte contracte în sensul că acordul de voință se transformă în contract când una din părți și-a executat prestația.

Deci rezulta că din contracte se nasc obligațiuni în sarcina ambelor părți, numai că nașterea obligațiunii unei părți coincide cu executarea ei și cu formarea contractului.

c) convențiunea să nu facă parte din vreuna din categoriile de contracte cunoscute, respectiv formale, reale sau consensuale.

Evoluția contractelor nenumite. Se știe că în dreptul vechi simpla convenție nu avea nici o valabilitate conform principiului amintit - *ex nudo pacto obligatio nan nascitur*, chiar dacă una din părți își executase prestațiunea promisă, convențiunea rămânea în continuare nevalabilă, și în acest caz partea cealaltă nu putea fi obligată să-și execute prestațiunea. Partea care își executase prestațiunea avea o singură posibilitate de a cere restituirea lucrului printr-o acțiune numită *condictio*.

Condictio nu era dată ca sancțiune a unui contract pentru că nu există contract, ci pe baza unei îmbogățiri fără just temei, adică în baza unui mod extracontractual. Consecințele pe care le producea condictio. În primul rând condictio nu mai era aplicabilă dacă era vorba de anumite servicii pe care o parte le făcuse celeilalte, sau dacă lucrul predat de cealaltă parte pierise. În sfârșit, partea care și-a executat promisiunea nu putea să constrângă pe cealaltă să execute.

Încheiere

Prin această lucrare am încercat să arăt cum s-a dezvoltat instituția contractelor în dreptul privat roman, și să arat importanța dezvoltării lui.

Luând în considerație faptul că încă din cele mai vechi timpuri omenirea s-a dezvoltat din toate punctele de vedere atât economic, religios, social cât și juridic care a dus la o evoluție socială și economică, trebuie de menționat că dezvoltarea instituției contractelor din dreptul privat a dus la acel boom economic din Imperiul Roman.

Astfel dezvoltarea contractelor a dus la cea dezvoltare prin faptul că îi impunea pe oameni să respecte anumite condiții care erau stipulate în contract, deci contractul era încheiat între două *personae* care aveau discernământ și erau persoane libere și cetățeni romani, persoanele care nu erau cetățeni romani sau nu puteau încheia contracte sau erau limitați în drepturi.

BIBLIOGRAFIE

- I. **Emil Molcuț**, Dan Oancea *Drept roman*, Casa de editură și presă “Șansa” S.R.L., București, 1993.
- II. **Teodor Sâmbrian** *Drept Privat Roman*, Universitatea din Craiova, 1993.
- III. **I. Popescu – Spineni** *Forma contractuală litteris*, Institutul de Arte Grafice Bucovina, 1932.
- IV. **Constantin Stoicescu** *Curs Elementar de drept Roman*, Ed. III revăzută și adăugită, Institutul de Arte Grafice Bucovina, București. 1931.